

УДК 94(477):323.281:271.4(477.83)]:930.2

DOI 10.69550/3041-1467.8.348692

Олег ЗОЛОТУХІН

аспірант кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (zolotopukin6@gmail.com)

ORCID: 0009-0005-9581-9784

Тарас БАТЮК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-4159-5226

Oleh ZOLOTUKHIN

Postgraduate student, Department of Ukraine's History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Street, Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (zolotopukin6@gmail.com)

Taras BATIUK

PhD (History), Assistant Professor, Department of Ukraine's History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Street, Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (tbatyuk@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Золотухін, О., Батюк, Т. (2025). Боротьба радянської репресивної системи проти Греко-католицької церкви на Львівщині (жовтень – грудень 1945 р.): джерелознавчий аспект. *Axis Europae*, 8, 64–82. doi: 10.69550/3041-1467.8.348692

Bibliographic Description of the Article: Zolotukhin, O., & Batiuk, T. (2025). Borotba radianskoï represyynoi systemy proty Hreko-katolytskoi tserkvy na Lvivshchyni (zhovten – hruden 1945 r.): dzhereloznavchyi aspekt [The fight of the soviet repressive system against the Greek Catholic Church in Lviv region (october – december 1945): source scientific aspect]. *Axis Europae*, 8, 64–82. doi: 10.69550/3041-1467.8.348692 [in Ukrainian].

**БОРотьБА РАДЯНСьКОЇ РЕПРЕСИВНОЇ СИСТЕМИ
ПРОТИ ГРЕКО-КАТОЛИЦьКОЇ ЦЕРКВИ НА ЛЬВІВЩИНІ
(ЖОВТЕНЬ – ГРУДЕНЬ 1945 Р.): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

Анотація. Мета статті – опублікувати і проаналізувати н'ять документів УНКДБ Львівської області (жовтень – грудень 1945 р.) як джерела до історії вивчення радянської репресивної політики щодо Греко-католицької церкви загалом і на Львівщині зокрема. **Методологія дослідження** – у статті використані принципи науковості, об'єктивності, історизму, а також методи зовнішньої та внутрішньої критики

джерел. **Наукова новизна** полягає у тому, що до наукового обігу вводяться маловідомі документи, які характеризують радянську репресивну політику спрямовану на ліквідацію Греко-католицької церкви (1945 р.) і здійснюється їхній аналіз. **Висновки.** Отже, опубліковані документи є важливими оперативно-директивними матеріалами НКДБ, які висвітлюють радянську політику спрямовану на ліквідацію Греко-католицької церкви на Львівщині у 1945 р. Наголосимо, що документи чітко демонструють цілеспрямовану централізовану систему контролю, методи агентурно-оперативної роботи, взаємодію органів безпеки з місцевою адміністрацією та реальне ставлення радянських окупантів до ГКЦ. Водночас ці документи є важливим джерелом для досліджень політики радянської держави щодо релігії, діяльності НКДБ та процесу секуляризації і контролю релігійного життя у післявоєнній Західній Україні. У публікації подаються документи без купюр, збережено лексику, авторські та редакторські особливості джерел. Без змін подаються власні і географічні назви. виправлялися лише найбільш очевидні граматичні огріхи. Документи супроводжуються легендою, із зазначенням місця його зберігання (назва архіву, номер фонду, опису, справи, аркушів). У світлі виявлення нових джерел із зазначеної проблеми бачаємо доцільність підготовки окремого збірника документів.

Ключові слова: Греко-католицька церква, релігія, радянська репресивна система, Львівська область, ОУН, український визвольний рух.

THE FIGHT OF THE SOVIET REPRESSIVE SYSTEM AGAINST THE GREEK CATHOLIC CHURCH IN LVIV REGION (OCTOBER – DECEMBER 1945): SOURCE SCIENTIFIC ASPECT

Abstract. *The purpose of the research* is to publish and analyze five documents of the UNKDB of Lviv region (October – December 1945) as a source for the history of studying the Soviet repressive policy towards the Greek Catholic Church in general and in Lviv region in particular. **The methodology of the research** is based on the principles of scientificity, objectivity, historicism, as well as methods of external and internal criticism of sources. **The scientific novelty** consists in the fact that little-known documents characterizing the Soviet repressive policy aimed at the liquidation of the Greek Catholic Church (1945) have been introduced into the scientific circulation and their analysis is carried out. **Conclusions.** Thus, the published documents are important operational directive materials of the NKVD, which highlight the Soviet policy aimed at the liquidation of the Greek Catholic Church in Lviv region in 1945. It should be emphasized that the documents demonstrate clearly a purposeful centralized control system, methods of agent-operational work, the interaction of security agencies with the local administration, and the real attitude of the Soviet occupiers towards the GCC. At the same time, these documents are an important source for research into the policy of the Soviet state regarding religion, the activities of the NKVD, and the process of secularization and control of religious life in post-war Western Ukraine. The publication has presented documents without any deleted material, preserving the vocabulary, authorial and editorial features of the sources. Proper and geographical names have been presented without changes. There have been corrected only the most obvious grammatical errors. The documents are accompanied by a story, indicating the place of their storage (archive name, fund number, description, file, sheets). In light of the discovery of new sources on this issue, we see the expediency of preparing a separate collection of documents.

Keywords: Greek Catholic Church, religion, Soviet repressive system, Lviv region, OUN, Ukrainian Liberation Movement.

Постановка проблеми. В умовах триваючої російсько-української війни особливо важливе значення має її інформаційний вектор. Складовою якого є боротьба із російськими фейками та подання об'єктивної історії України. Важливість досліджень цих питань полягає і у необхідності відновлення історичної справедливості, повернення із забуття імен репресованих, показ цілеспрямованості знищення Греко-католицької церкви, яка була тим консолідуючим та захисним чинником для західноукраїнського суспільства, який перешкоджав радянзації. Відкриття доступу до архівних установ дає змогу доволі детально розкрити усі складові процесу ліквідації УГКЦ та показати чітку цілеспрямованість цього процесу, який координувався із Москви. Найкраще показувати цей процес мовою документів, які дають однозначну відповідь на усі питання мети, завдань, організації та результатів радянської антирелігійної кампанії. Саме мовою документів, без купюр можемо як доповнювати наявну в історіографії інформацію, так і спростовувати цілу низку створених міфів.

Аналіз досліджень. Радянська репресивна політика в Україні загалом та на західноукраїнських землях зокрема, знайшла своє висвітлення у цілій низці наукових праць та тематичних збірниках документів. Впершу чергу відзначимо узагальнюючі праці підготовлені сучасними українськими вченими В. Барана та В. Даниленка (Баран, Даниленко, 1999), І. Біласа (Білас, 1994а, 1994b), Д. Веденєєва і Г. Биструхіна (Веденєєв, Биструхін, 2007), В. Даниленка (Даниленко, 2010), В. Ільницький, М. Галів, Н. Кантор (Ільницький, 2011; 2016; Ільницький, Галів, 2009; Ilnytskyi, Kantor, 2018), А. Кентія (Кентій, 1999), Ю. Киричука (Киричук, 2003), А. Руснеченка (Русначенко, 2002) та ін. Безпосередньо репресії проти Греко-католицької церкви вивчали І. Андрухів (Андрухів, 2003), Я. Білас (Білас, 2003), Б. Боцюрків (Боцюрків, 2005), В. Войналович (Войналович, 2005), О. Волинець (Волинець, 2003), С. Гуркіна (Гуркіна, 2007; 2012), В. Ільницький та Л. Гриник (Ільницький, 2012; Ільницький, Гриник, 2022), О. Лисенко (Лисенко, 1998), В. Марчук (Марчук, 2001), Б. Прах (Прах, 2012; 2015а; 2015b), І. Романюк, Ю. Зінько (Романюк, Зінько, 2009), В. Сергійчук (Сергійчук, 2001; Митрополит Андрей Шептицький, 2005; Ліквідація УГКЦ, 2006а; Ліквідація УГКЦ, 2006b). Проте попри наявність такої кількості праць радянські репресії проти ГКЦ потребують ще подальших наукових студій. Суттєво доповнити різні аспекти цієї проблематики допоможуть публіковані документи.

Мета дослідження – опублікувати і проаналізувати п'ять документів УНКДБ Львівської області (жовтень – грудень 1945 р.) як джерела до історії вивчення радянської репресивної політики щодо Греко-католицької церкви загалом і на Львівщині зокрема.

Виклад основного матеріалу. У статті публікуємо п'ять документів із грифом «совершенно секретно», які за характером є директивними вказівками УНКДБ Львівської області. Документи дозволяють реконструювати систему радянського контролю над релігійними структурами, показують масштаб і методологію політичного тиску, включно з вербуванням агентури та репресивними заходами. Хронологічно вони охоплюють період з 1 жовтня до 26 грудня 1945 р. (№93/д – 1 жовтня 1945 р. (арк. 136–137), №103/д – 20 листопада 1945 р. (арк. 155–156), №111/д – 1 грудня 1945 р. (арк. 169–169зв), №120/д – 26 грудня 1945 р. (арк. 187), №121/д – 26 грудня 1945 р., місто Львів (арк. 188–188зв)). Зберігаються вони у Галузевому державному архіві Служби безпеки України фонд 17, опис 24, справа 7. Документи мають чітке авторство – перший документ підготовлений заступником начальника управління НКДБ Львівської області полковником Коломійцем, інші чотири документи – начальником Управління НКДБ Львівської області генерал-лейтенантом Вороніним. Адресувалися вони начальникам

районних управлінь НКДБ Львівської області.

Документи мають чітку структурованість: вступна частина містить адресата, місце та дату складання документа та коротке формулювання теми, а основний текст – перелік завдань, варіантів контролю та термінів виконання, заключна частина – підпис і реквізити, інструкції щодо секретності та подальшого використання документів, номер.

Публіковані документи відображають радянську політику ліквідації Греко-католицької церкви на Львівщині у жовтні – листопаді 1945 р. Вони є важливим археографічним джерелом для історичних досліджень радянської релігійної політики у післявоєнній Західній Україні, які містять чіткі політико-організаційні вказівки (вербування агентури із середовища духовенства, знищення антирадянської опозиції у релігійному середовищі і т.д.) щодо ліквідації греко-католицької церкви як автономної релігійної структури та її приєднання до Української православної церкви. Документи мають гриф «Совершенно секретно», що підкреслює їхню конфіденційність та особливе значення для оперативної діяльності органів державної безпеки.

Документи написані офіційно-діловим стилем із численними директивними і наказовими конструкціями російською мовою – «немедленно выполните», «активизировать работу», «категорически запретить». У тексті документів неодноразово наголошувалося на суворій конспіративності його змісту – «совершенно секретно», «не расшифровывать заинтересованности НКДБ», «на правах особо-секретных документов».

Відзначимо, що радянська адміністрація пов'язувала ліквідацію ГКЦ у Західній Україні із можливістю швидшого утвердження в регіоні.

Адміністративно-організаційний аспект документів включає реорганізацію деканатів з урахуванням районного адміністративного поділу для полегшення контролю, призначення нових деканів через ініціативну групу, проведення нарад дияконів для моніторингу процесу «возз'єднання», а також зменшення кількості монастирів до одного чоловічого та одного жіночого. Вербування та контроль охоплювали священників, дияконів, дяків, монахів і монахинь, а також агентуру серед вірян для моніторингу антирадянських настроїв. Невиконання директив трактувалося як серйозне порушення, що могло призвести до арешту або дисциплінарної відповідальності.

Оперативно-розвідувальний аспект документів включає активне вербування священників і монахів, контроль за їхньою діяльністю через агентуру, встановлення контактів з райвиконкомами для проведення «дружніх» бесід, а також використання міської міліції для обмеження переміщення антирадянськи налаштованого духовенства. У документах акцентується на конспіративності, обмеженні розголошення зацікавленості НКДБ та суворому контролі за організацією собору священників і дияконів. Вказується на важливість ведення детальних характеристик кандидатів на деканат і делегатів на собор, а також контроль за їхньою лояльністю через агентуру.

Документи дають змогу відтворити логіку і послідовність радянських заходів у Львівській області наприкінці 1945 року, включно з підготовкою до собору, контролем кандидатів, веденням агентурного моніторингу та ліквідацією монастирів. Документи мають високу історичну цінність, оскільки відображають конкретні адміністративні і оперативні дії радянських спецслужб щодо релігійного контролю та репресій у повоєнний період і дозволяють деталізовано досліджувати взаємодію НКДБ із місцевими органами влади та релігійними структурами.

Документи містять чіткі вказівки щодо організаційних заходів для ліквідації автономної Греко-католицької церкви та приєднання її до православної юрисдикції, одночасно передбачаючи активний контроль за священниками, дияконами, монахами та активними вірянами через агентурну мережу НКДБ.

Кожен документ має свою специфіку. Перший документ (№93/д від 1 жовтня 1945 року) містить детальний аналіз ситуації у районах Львівської області щодо «возз'єднання» греко-католицької церкви з православною, оцінку ефективності роботи районних відділів НКДБ та перелік заходів для забезпечення виконання політики радянської адміністрації. Зокрема, у ньому зазначено райони, де робота відбувається ефективно (Перемишлянський, Бродівський, Куликівський, Краковецький, Жовківський, Бібречський, Городоцький, Сокальський, Щирецький, Краснянський), та райони, де священники відмовлялися від співпраці або проявляли пасивність (Золочівський, Рава-Руський, Яворівський, Великомоствський). Документ деталізує завдання щодо підготовки нарад деканів та собору, визначення делегатів, формування агентурної мережі серед священників і активних вірян, інструкції щодо вербування та виховання агентів, а також контроль за антирадянськи налаштованими особами, пов'язаним з ОУН та УПА. Відповідальність за кожен етап роботи покладали на начальників районних відділів НКДБ.

У другому документі (№103/д від 20 листопада 1945 року) акцентується увага на невиконанні попередніх директив та необхідності активізації роботи серед дияконів і священників, організації агентурної роботи для виявлення антирадянськи налаштованих та контролю за діяльністю монахів і монашок. Вказується на конкретні випадки опору з боку священників, зокрема у Ново-Милятинському, Олеському та Золочівському районах, де частина священників не надала згоди на «возз'єднання» та підтримувала традиційні релігійні практики. У документі підкреслювалася необхідність суворого дотримання конспірації та наказувалося використовувати агентуру для схилення священників до співпраці, фіксації антирадянської діяльності та підготовки до можливих арештів. Також у документі відзначено перенесення термінів проведення собору через невиконання попередніх директив, що свідчить про оперативні труднощі у реалізації політики НКДБ.

Третій документ (№111/д від 1 грудня 1945 року) присвячений реорганізації деканатів задля кращого контролю над греко-католицькими священниками. У ньому деталізується процедура призначення нових деканів, які дали згоду на приєднання до православної церкви, та методи взаємодії з ними через райвиконкоми. Акцентується увага на конспірації діяльності та необхідності підтримки контактів між новопризначеними деканами та органами влади без розкриття зацікавленості НКДБ. Документ також передбачає вербування нових агентів серед деканів та наближених до них зв'язків, що мало забезпечити контроль над настроями священників та реалізацію політики «возз'єднання» на рівні районів.

У четвертому та п'ятому документах (№120/д та №121/д від 26 грудня 1945 року) наголошується на подальшому контролі за дияконами та деканами, а також ліквідації монастирів греко-католицької церкви. Ці документи деталізували процес переселення монастирів із зменшенням їх кількості, збереження лише по одному чоловічому та жіночому монастирю орденів василіанів, студитів, редemptористів і сестер служебниць, а також організацію агентурного контролю серед монахів і монахинь. У ньому окремо підкреслювалася необхідність забезпечення конспірації під час переселення та використання монастирів для оперативної роботи. Ліквідація монастирів і контроль

над монахами стали прямим проявом радянської політики секуляризації релігійного середовища та ліквідації ГКЦ.

Окремо наголосимо, що документи містять інструкції щодо ведення агентурних справ, роботи з персоналом греко-католицької церкви, взаємодії з місцевими органами влади, контролю за антирадянськи налаштованим населенням, організації нарад та соборів, збору інформації про діяльність священників у період німецької окупації та після її закінчення.

Цінність цих документів для історичних досліджень полягає у відображенні політики радянської влади щодо релігійних організацій, методів роботи органів НКДБ, організаційних механізмів ліквідації автономних релігійних структур, агентурної діяльності серед священників і монахів, взаємодії з місцевими адміністраціями та контролю над релігійним життям у Західній Україні. Вони дають змогу відстежити хронологію виконання директив, взаємодію між різними рівнями органів НКДБ та райвиконкомів, а також способи протидії опору з боку ОУН і УПА та священників греко-католицької церкви.

Висновки. Отже, опубліковані документи є важливими оперативно-директивними матеріалами НКДБ, які висвітлюють радянську політику спрямовану на ліквідацію греко-католицької церкви на Львівщині у 1945 році. Наголосимо, що документи чітко демонструють цілеспрямовану централізовану систему контролю, методи агентурно-оперативної роботи, взаємодію органів безпеки з місцевою адміністрацією та реальне ставлення радянських окупантів до ГКЦ. Водночас ці документи є важливим джерелом для досліджень політики радянської держави щодо релігії, діяльності НКДБ та процесу секуляризації і контролю релігійного життя у післявоєнній Західній Україні.

У публікації подаються документи без купюр, збережено лексику, авторські та редакторські особливості джерел. Без змін подаються власні і географічні назви. виправлялися лише найбільш очевидні граматичні огріхи. Документи супроводжуються легендою, із зазначенням місця його зберігання (назва архіву, номер фонду, опису, справи, аркушів). У світлі виявлення нових джерел із зазначеної проблеми вбачаємо доцільність підготовки окремого збірника документів.

Документ 1

ВСЕМ НАЧ. НКГБ ЛЬВВСЬКОЇ ОБЛАСТИ ТОЛЬКО _____

Совещания священников греко-католической церкви по вопросу воссоединения их с православной церковью на территории Львовской области в основном закончены.

Анализируя работу РО НКГБ по этому вопросу видно, что там, где начальники районных отделов придали этому делу надлежащее значение и путем агентурно-оперативной работы своевременно вскрывали нелегальную деятельность реакционного униатского духовенства, одновременно ведя работу через агентуру по воссоединению церквей, добились хороших результатов.

К числу этих райотделов можно отнести: Перемышлянский, Бродский, Куликовский, Краковецкий, Жолковский, Бибрский, Городокский, Сокальский, Щерецкий и Краснянский.

В Золочевском ГО НКГБ, Рава-Русском, Яворовском и Велико-Мостовском РО НКГБ, где начальники районных отделов несерьезно отнеслись к выполнению

этой большой политической задачи, еще до сих пор имеются священники, не давшие согласие на воссоединение униатской церкви с православной.

Продолжая дальнейшую работу по воссоединению церквей, необходимо немедленно приступить к подготовке проведения совещания деканов Львовской области, которое состоится в первой половине октября месяца с.г. и предстоящего собора, намечаемого на 20-25-е октября, где будет окончательно решен вопрос воссоединения униатской церкви и православной на территории нашей области.

Совещаниями священников по деканатам был завершен первый – начальный этап работы по воссоединению церквей. Организация дальнейшей по этому вопросу, выражающаяся в подготовке совещания деканов и собора требует глубокой и систематической работы с агентурой, ее воспитания и продолжения новых вербовок агентурно-осведомительного аппарата из числа священников, диаконов и активных верующих греко-католического вероисповедания.

Антисоветский элемент из среды униатских священников возможно будут пытаться организовывать нелегальные группировки для борьбы против воссоединения. Поэтому в работе с агентурой необходимо непрерывно интересоваться вопросом нелегальной антисоветской деятельности священников, связанных с ОУН тщательно инструктировать.

Для успешного завершения второго этапа работы по воссоединению униатской церкви с православной необходимо:

1. В пятидневный срок представить в УНКГБ свои соображения о декане, возглавляемом приходы Вашего района. Если декан дал согласие на воссоединение и ведет в этом направлении надлежащую работу среди священников, необходимо сообщить УНКГБ об этом, после чего он будет оставлен в прежней должности.

Если-же декан ведет работу против воссоединения церквей или же дал согласие на воссоединение, но не проявлял в этом деле активности и сам лично не имеет твердого мнения в вопросе воссоединения, необходимо также об этом информировать УНКГБ с изложением своих соображений кто может быть деканом Вашего района.

Желательно на должность декана выдвинуть проверенного агента из числа священников, полностью разделяющих мнение инициативной группы по воссоединению церквей.

Учитывая, что это мероприятие предreshает вопрос дальнейшей работы по воссоединению церквей, к выдвижению кандидатуры декана необходимо подойти серьезно, всесторонне продуманно и к 10-му октября сообщить об этом УНКГБ.

2. На предстоящем соборе по вопросу воссоединения униатской церкви с православной от каждого деканата будут присутствовать 4 делегата: декан, 2 священника, и 1 верующий из местного населения.

В связи с этим уже теперь необходимо точно определить кто из Вашего деканата может быть назначен делегатом на собор. Желательно, чтобы в состав делегации в основном вошла наша проверенная агентура, как из числа священников так и из среды верующих.

Необходимо из числа делегатов подготовить к вступлению на соборе: декана, священника или же верующего но по одному человеку из каждого деканата.

В состав делегации от верующих обязательно включить представителей местной интеллигенции, предварительно зная их мнение по вопросу воссоединения церквей.

На лиц, намеченных Вами на собор, не позже 10-го октября с. г. в УНКГБ пришлите полные установочные данные и характеристики об их деятельности в период немецкой оккупации и в настоящее время.

Так как этот собор окончательно решит вопрос воссоединения униатской церкви с православной к этой работе отнеситесь весьма серьезно, и за каждое выступление деканата на соборе будет нести ответственность персонально начальник РО НКГБ.

3. К 10-му октября с. г. представить список священников с указанием: кто дал согласие на воссоединение, кто не присутствовал на совещании деканата и по каким причинам, а главное указать – кто отказывается воссоединяться с православной церковью и какими компрометирующими материалами Вы располагаете на них.

Всех не давших согласие на воссоединение через, райисполкомы, направлять в отдел культов при Областном Исполнительном Комитете советов депутатов трудящихся и в инициативную группу для получения права на дальнейшую службу в церкви.

4. Немедленно приступить к воссоединению деканов и дьяков униатской церкви с православной. В районах, где успешно прошли совещания и деканы дали согласие на воссоединение, через райисполкомы, предложить деканам созвать совещания диаконов и дьяков с тем, чтобы они так, как и священники написали коллективное заявление в инициативную группу в город Львов о своем согласии воссоединиться с православной церковью. Если декан или зам. декана агенты, поручите лично провести эту работу им, используя райисполком в оказании помощи по созыву диаконов и дьяков.

Для успешного проведения совещаний диаконов и дьяков осуществите из их вербовку, осведомления и подготовьте его к выступлению на совещаниях с призывом воссоединяться с православной церковью.

Работу с диаконами и дьяками по воссоединению с православной церковью необходимо обязательно окончить к 20-му октября с. г., так как в конце октября месяца предполагается созыв собора священников и верующих Львовской области. Для создания учета диаконов и дьяков к 15-му октября с.г. в УНКГБ представить точные списки на них с указанием установочных данных и наличия компрометирующих материалов.

О днях созыва совещания деканов и собора сообщим дополнительно по телефону.

ЗАМ. НАЧ.УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

П о л к о в н и к

/КОЛОМИЕЦ/

№93/д.

1 октября 1945 г.

гор. Львов

ГДА СБУ. Ф. 17. Оп. 24. Спр. 7. Арк. 136-137.

Документ 2

ВСЕМ НАЧАЛЬНИКАМ РО НКГБ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Только _____

гор. _____

Несмотря на ряд наших указаний об активизации работы по вопросу воссоединения униатской церкви с православной, отдельные начальники РО НКГБ до сего времени не придают значения одному из главных вопросов в этой работе – воспитанию приобретенной нашими органами агентуры и осведомления из среды священников, диаконов, дьяков, монахов и не направляют их на активную разработку антисоветского элемента, в особенности связанно с подпольем ОУН и банд формированиями УПА.

В результате того, что этим вопросам не везде придано надлежащее значение, в Управление НКГБ поступают данные через маршрутную агентуру об активизации реакционного духовенства и подполья ОУН против воссоединения церквей, используют этот вопрос для антисоветской пропаганды среди верующих и служителей культа, направленной на срыв воссоединения.

Так например, в Ново-Милятинском районе 8 священников не дали своего согласия на воссоединение, среди которых: КОВАЛЬСКИЙ Владимир, ПОДГОРЕЦКИЙ Антон и другие, являвшиеся активными немецкими пособниками в период оккупации, однако факты их антисоветское деятельности не документируются [...].

В Олесском районе монашествующий элемент ордена василианов, активизировали свою работу против воссоединения церквей. Ксендзы римско-католической церкви организовывать богослужения в монастырской церкви, восхвалять папу римского и призывать население быть «верными католиками». В результате этого имеются случаи, когда верующие заявляют, что они лучше перейдут в католическую церковь, чем в православную.

В Золочевском районе до сего времени ни один священник не дал согласия на воссоединение. Имеются также случаи, когда в результате плохой работы с агентурой и отсутствия влияния через нее на других священников, лица давшие согласие на воссоединение, отказываются от своих заявлений (Бусский, Яворовский районы).

Указанием за 93/д от 4.10.45 г. было дано задание лично начальникам РО НКГБ продумать и сообщить Управлению НКГБ кандидатуры на деканов, а также сообщить свои соображения о делегатах на предстоящий собор, представив на выдвигаемые кандидатуры подробные характеристики, недопустив разглашения этого мероприятия перед верующими и священниками униатской церкви. И несмотря на это имеются случаи /Сокальский район/, когда начальники РО НКГБ о кандидатурах на собор и деканов беседуют с агентурой, что является грубейшим нарушением наших указаний.

За исключением 17 районов области /Жолковский, Велико-Мостовский, Ново-Милятинский, Поморянский, Куликовский, Сокальский, Перемышлянский и другие/, остальные характеристик на лиц, выдвигаемых кандидатами на собор не представили в УНКГБ, а если и сообщили в докладных записках, то без полных установочных характеризующих данных.

Директивой за №93/д также указывалось на необходимость в октябре месяце с.г. провести по районам совещания диаконов и дьяков по вопросу воссоединения с православной церковью, а списки на них направить в УНКГБ. За исключением Городокского, Куликовского, Жолковского, Велико-Мостовского, Сокальского, Рава-Русского, Немировского, – совещания до сего времени не проведены и списки на диаконов и дьяконов не высланы в УНКГБ.

Этим самым некоторые начальники РО НКГБ оттянули проведение собора священников и верующих по Львовской области. Такое безответственное отношение

отдельных начальников РО НКГБ к столь важному политическому вопросу дальше нетерпимо. На основании изложенного предлагаю:

1. Немедленно выполнить все указания, данные мною в директиве за №93/д от 4.10.45 г.

2. Активизировать работу агентуры по линии греко-католической церкви, организовав с нею регулярные встречи, воспитывая ее в нужном нам направлении с тем, чтобы она стала инициатором воссоединения церквей, одновременно направляя ее также и для выявления антисоветского элемента среди униатов, их связей с подпольем ОУН и бандформированиями УПА, а также агентуры иноразведок и Ватикана.

3. Взять на учет всех священников, не давших согласие на воссоединение, обставив их агентурным наблюдением. Лиц, антисоветски себя проявляющих, активно разрабатывать подготавливать на арест. Имеющуюся агентуру по униатской церкви направить к священникам, не давшим согласия на воссоединение с тем, чтобы она склонила их на воссоединение. Для этой цели необходимо также использовать и другую агентуру из числа верующих греко-католического вероисповедания.

4. Учитывая, что реакционное духовенство, в особенности проживающее в городе Львове, выезжает в районы и села области, где ведет агитацию среди священников за бойкотирование инициативной группы /Золочевский, Краснянский и Глинянский районы/, необходимо агентурным путем устанавливать таких лиц, выявлять их деятельность, через милицию задерживать и направлять в город Львов к начальнику Городского Управления милиции – полковнику тов. КНЬШ, как лиц не имеющих права раз'езжать по районам области. Одновременно немедленно ставить в известность нас об этом для их фильтрации в Управлении милиции.

5. Категорически запретить оперсоставу беседовать с агентурой по вопросу выдвижения кандидатур на собор и назначения деканов в районах. В УНКГБ выслать материалы по этому вопросу, исходя только из личных соображений начальников РО НКГБ, с приложением характеристик на выдвигаемых кандидатов.

6. Учитывая серьезность мероприятий по проведению собора верующих и духовенства униатской церкви по вопросу воссоединения с православной церковью, а также то обстоятельство, что отдельные начальники РО НКГБ не выполнили указаний, данных в директиве №93/д, - проведение собора отложено по нашей области на декабрь 1945 года.

Исходя из этого необходимо, обратить самое серьезное внимание на подбор кандидатур, выставляемых Вами на собор с тем, чтобы в число этих кандидатов попала, наша проверенная агентура. В самый кратчайший срок провести совещания диаконов и дьяков по принципу ранее проведенных совещаний со священниками униатской церкви о воссоединении, с таким расчетом, чтобы всю эту работу закончить в ноябре месяце 1945 года.

7. Имея ввиду, что во многих приходах отсутствуют священники, но в этих церквях служат диаконы, имеющие богословское образование, – необходимо организовать среди них работу с таким расчетом, чтобы диаконы дали согласие на присоединение к православной церкви, направлялись к епископу Макарию в город Львов рукопологались в православные священники и присоединяли свои церкви к юрисдикции епископа Макария. Для выполнения этой работы необходимо осуществлять вербовки диаконов с тем, чтобы можно было правильно направлять их деятельность по воссоединению церквей.

8. Активизировать работу среди монахов и монашек униатской церкви, приобретать среди них агентов и осведомителей, используя последних для вовлечения монашествующего элемента в православную церковь и перевода униатских монастырей в православие.

О дне созыва собора сообщим дополнительно, по телефону. Еще раз предупреждаю, ни в коем случае, ни во время вербовок, ни во время проведения совещаний диаконов и дьяков и других мероприятий, связанных с вопросом воссоединения униатской церкви с православной, - не расшифровывать нашей заинтересованности в этом деле.

Все директивные указания, направленные УНКГБ в район по вопросу воссоединения церквей, хранить лично начальникам райотделов НКГБ на правах особо-секретных документов.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ЛЬВСЬКОЙ ОБЛАСТИ

Генерал-Лейтенант

/ВОРОНИН /

№ 103/д

«20» ноября 1945 г.

г. Львов

ГДА СБУ. Ф. 17. Оп. 24. Спр. 7. Арк. 155-156.

Документ 3

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ВСЕМ НАЧАЛЬНИКАМ РО НКГБ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Только _____
гор. _____

Для улучшения работы среди священников греко-католической церкви по районам, разработки из их среди антисоветского элемента и проведения дальнейших мероприятий по воссоединению униатской церкви с православной, нами через инициативную группу проведена реорганизация деканатов с таким расчетом, чтобы в деканат входили священники, проживающие на территории района, а территориальность деканата являлась районным административным делением.

В связи с реорганизацией деканата руководитель инициативной группы д-р КОСТЕЛЬНИК назначает новых деканов, которые дали согласие на присоединение к православной церкви.

При этом направляем Вам почту, исходящую из инициативной группы, в которой в одном документе КОСТЕЛЬНИК обращается с просьбой к председателю Райисполкома передать назначение на должность декана священнику, фамилия, которого указана во втором документе.

Вам необходимо эти документы передать председателю Райисполкома и договориться с ним, чтобы он немедленно вызвал священника к себе, который назначается на должность декана, познакомился с ним и передал документ КОСТЕЛЬНИКА.

Это мероприятие председатель Райисполкома должен провести путем, «дружественной», культурной беседы с назначенным деканом, поздравить его с новым назначением и договориться с ним, чтобы декан поддерживал контакт с председателем Райисполкома по необходимым ему вопросам в делах церкви.

Необходимо указать председателю Райисполкома, чтобы он вручая документ вновь назначенному декану не проявлял своей инициативы в вопросе воссоединения униатской церкви с православной. Но если сам декан затронет этот вопрос не плохо будет, если председатель выразит удовлетворение, что декан правильно понимает вопрос необходимости объединения в единую церковь и пожелает ему дальнейших успехов в этой работе.

Учитывая, что большинство назначенных деканов являются нашими агентами после вручения им документов Вам необходимо немедленно связаться с ними и договориться о дальнейшей работе по воссоединению униатской церкви с православной, а также поддержать настроения деканов в проводимой ими работе по воссоединению, окружив их вниманием и заботой.

Для выявления деятельности деканов в самый кратчайший срок завербуйте из числа их связей лиц, которые могли бы информировать Вас о настроениях деканов и проводимой ими работы по воссоединению церквей, а также возможной их антисоветской деятельности.

Для начала работы с деканами обяжите их провести совещания дьяков /там, где еще не были проведены/ по вопросу воссоединения их с православной церковью.

В случае вновь назначенный декан не является Вашим агентом в самый кратчайший срок посмотрите возможности осуществления вербовки его и, если таковую нельзя осуществить обратите самое серьезное внимание на его агентурную разработку.

При передаче документов председателю Райисполкома учтите конспирацию нашей заинтересованности в этом деле и о последнем предупредите председателей райисполкомов.

О результатах беседы вновь назначенного декана с председателем Райисполкома немедленно информируйте нас так как после этого предполагается созыв всех деканов на совещание в город Львов, о чем деканам пока не говорите.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Генерал-Лейтенант

ВОРОНИН/

№ 111/д

«1» декабря 1945 г.

г. Львов

ГДА СБУ. Ф. 17. Оп. 24. Спр. 7. Арк. 169-169зв.

Документ 4

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
НАЧАЛЬНИКУ _____ РО НКГБ

тов. _____

гор. _____

Несмотря на то, что мною дважды были направлены Вам директивные указания о необходимости до 1-го декабря 1945 года провести в районах совещания дьяков по вопросу их воссоединения с православной церковью, Вами до сего времени это указание не выполнено, в результате чего Вы осложняете работу УНКГБ по этой линии.

Предлагаю к 15-му января 1946 г. исполнить указание по проведению совещаний дьяков и выслать об»яснение о причине не выполнения моего указания.

Кроме того, директивой за № 111/9 от 11.12.1945 г. Вам направлены 2 документа в адрес Председателя Райисполкома и вновь назначенного декана с тем, чтобы Председатель Райисполкома вручил назначенному Декану справку от инициативной группы о его правах в деканате.

В этой же директиве мною дано было указание специальным сообщением информировать УНКГБ, как к этому отнеслись священники греко-католической церкви, как реагирует на это вновь назначенный декан и что им проделано, в частности по линии воссоединения униатской церкви с православной, однако до сего времени от Вас никаких сообщений не поступило.

Предлагаю к 15-му января исполнить директиву за № III/9 от 1.12.1945 г.

Впредь предупреждаю, что невыполнение моих указаний в работе по линии воссоединения униатской церкви с православной срывает выполнение общего плана УНКГБ по этой линии и виновных в срыве этих мероприятий буду привлекать к ответственности.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ЛЬВСЬКОЙ ОБЛАСТИ
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ

/ВОРОНИН/¹

№120/д

«26 декабря 1945

гор. Львов.

ГДА СБУ. Ф. 17. Оп. 24. Спр. 7. Арк. 187.

Документ 5

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
ВСЕМ НАЧАЛЬНИКА РО НКГБ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛ.

Только _____
гор. _____

В связи с ликвидацией греко-католической церкви и присоединения ее к православной, подлежат ликвидации и монастыри этой церкви.

Еще в период немецкой оккупации монастыри греко-католической церкви, активизируя свою антисоветскую работу, связались с подпольем ОУН-УПА и совместно с ним выступили против Советской власти. Свое влияние на население использовали в профашистских целях, восхваляя гитлеровский строй, призывая верующих оказывать помощь немецкому командованию в борьбе с Красной Армией.

С изгнанием, немецких оккупантов с территории Львовской области монашеский элемент продолжает свою антисоветско-националистическую работу, контактируя свою деятельность с ОУН-УПА.

¹ ГДА СБУ. Ф. 17. Оп. 24. Спр. 7. Арк. 185

Одновременно они ведут нелегальную работу против воссоединения церквей, бродят по селам и районам области, проповедуют католицизм среди населения, занимают приходы, оставшиеся без священников, где также призывают верующих быть верными католиками, пишут и распространяют различные воззвания и листовки антисоветского содержания.

Для начала их ликвидации Народный Комиссар Госбезопасности Генерал-Лейтенант тов. САВЧЕНКО дал указание переселить монастыри с таким расчетом, чтобы в области осталось по одному монастырю мужскому и женскому орденов василианов, студитов, редemptористов и сестер служебниц, вместо насчитывающихся в настоящее время 40 монастырей и их филиалов.

На основании этого предлагаю Вам в 10 дневный срок расположенные в Вашем районе монастыри в _____ переселить _____

Все имеющиеся у Вас наблюдательные дела, учеты, личные дела на агентуру, на монашествующий состав, через отдел «А» передайте в соответствующие районы для дальнейшего оперативного использования.

Во время переселения монастырей ни в коем случае не расшифровывайте заинтересованности НКГБ в этом деле.

Всю работу проведите через председателей или их заместителей райисполкомов, которые должны вызвать к себе старших монахов или монашек и объявить им о переселении.

Задания монастырей передать в распоряжение райисполкомов, но проследить, чтобы их не использовали под предприятия, как например: ветеринарные больницы, инкубаторы и другие учреждения, которые могут компрометировать местные власти среди населения.

Если во время переселения монашествующие лица из'явят желание перейти целиком в православие, то их монастыри необходимо сохранить при условии, если они напишут заявление за подписями всех монахов в адрес православного епископа Макария, в котором укажут о своем желании перейти в православие.

В случае монашествующие во время переселения из'явят желание перейти на светскую жизнь и покинуть монастырь также не препятствуйте этому и в 10 дневный срок распустите их но с таким расчетом, чтобы они не проживали по 2 и более человека в одном селе и не носили монашеского одеяния. Свой уход из монастыря пусть оформят коллективным заявлением, которое вручат в райисполком, а Вы направте нам.

Переселение монастырей обязательно используйте для приобретения агентурно-осведомительного аппарата с таким расчетом, чтобы из каждого монастыря совместно с монахами или монахинями выезжал хотя бы один агент или осведомитель.

В Жолковском /село Крехов/ Перемышлянском /село Унев/, Глинянском /села Словита и Якторов/, Львовском сельском /села Голоско-Великое и Брюховичи/ и Бусском районах, где будет концентрироваться монашествующий элемент немедленно приступите к насаждению агентуры из числа монахов и монахинь уже теперь проживающих там с тем, чтобы мы были осведомлены об их жизни, поведении и проводимой ими вражеской работе.

Среди монахов перешедших на советскую жизнь так же приобретите агентуру с тем, чтобы предотвратить организацию нелегальных монастырей и их антисоветскую работу.

О результатах переселения монашествующего элемента немедленно информируйте УНКГБ.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ ЛЬВОВ. ОБЛАСТИ
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ
/ВОРОНИН/
№ 121/д
26 декабря 1945 г.
г. Львов

ГДА СБУ. Ф. 17. Оп. 24. Спр. 7. Арк. 188-188зв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДжЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Андрухів І. О. (2003). Діяльність «ініціативного комітету» на Станіславщині з підготовки Львівського собору (липень 1945 – лютий 1946 рр.). *Сторінки воєнної історії України*, 7 (2), 138–149.

Баран, В., Даниленко, В. (1999). *Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980 рр.)* (Т. 13). Київ: Альтернативи. (Серія «Україна кризь віки»).

Білас Я. І. (2003). *Митрополит Андрей Шептицький і проблеми національно-визвольного руху українців*: Дис... канд. іст. наук: 09.00.11 / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України (Відділення релігієзнавства). Київ.

Білас, І. (1994а). *Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз (Книга перша)*. Київ: Либідь; Військо України.

Білас, І. (1994б). *Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз (Книга друга)*. Київ: Либідь; Військо України.

Боцюрків, Б. (2005). *Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939 – 1950)*. Львів: Видавництво Українського католицького університету.

Ведєнєєв, Д. В., Биструхін, Г. С. (2007). *Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945 – 1980-ті роки*. Київ: К.І.С.

Войналович, В. (2005). *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940 – 1960-х років: політологічний дискурс*. Київ: Світогляд.

Волинець, О. О. (2003). *Функціонування Української Греко-Католицької Церкви в контексті державно-церковних відносин*: Дис... канд. філософ. наук: / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. Київ.

Гуркіна, С. (2007). «Образ сили духу»: греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії після Другої світової війни і проблема персоніфікації релігійних переконань та ідентичності. *Україна модерна*, 11, 99–110.

Гуркіна, С. (2012). *Греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії в умовах переслідування радянською владою (1944 – 1950 рр.)*: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / С. В. Гуркіна; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів.

Даниленко, В. (2010). *Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)* (Кн. 2 (3)). Київ: Інститут історії України НАН України.

Ільницький, В. (2011). Створення та діяльність у західних областях УРСР радянських парамілітарних формувань (1944 – 1954 рр.). *З архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ*, 2 (37), 47–82.

Ільницький, В. (2012). Штрихи до питання боротьби репресивно-каральної системи проти греко-католицької церкви у Дрогобицькій області УРСР (1945 – 1953). *Парадигма sacrum & profanum у літературі та культурі: Збірник наукових праць*, 200–211.

Ільницький, В. (2016). *Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945 – 1954)*. Дрогобич : Посвіт.

Ільницький, В., Галів, М. (2009). Створення та діяльність винищувальних батальйонів в Дрогобицькій області (1944 – 1948 рр.). *Український визвольний рух*, 13, 195–230.

Ільницький, В., Гриник, Л. (2022). Греко-католицька церква та український визвольний рух у повоєнній дійсності. *Західні землі України у перші післявоєнні роки (1944 – 1953): повсякденне життя*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 319–336.

Кентій, А. (1999). *Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946 – 1956 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України.

Киричук, Ю. (2003). *Український національний рух 40–50-х років XX століття: ідеологія та практика*. Львів: Добра справа.

Лисенко, О. Є. (1998). Церковне життя в Україні. 1943 – 1946 р. Київ.

Ліквідація УГКЦ. (2006a). *Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946)*. Документи радянських органів державної безпеки. Т. 1. К.: ПП Сергійчук М. І.

Ліквідація УГКЦ. (2006b). *Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946)*. Документи радянських органів державної безпеки. Т. 2. К.: ПП Сергійчук М. І.

Марчук, В. В. (2001). *Українська Греко-Католицька Церква. Історичний нарис*. Івано-Франківськ.

Митрополит Андрей Шептицький. (2005). *Митрополит Андрей Шептицький у документах радянських органів державної безпеки (1939 – 1944 рр.)*. Київ: Українська видавнича спілка.

Прах, Б. (2012). Репресії супроти греко-католицького духовенства Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини (1939 – 1947). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичне релігієзнавство*, 7, 204–214.

Прах, Б. (2015a). *Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини. Біографічні нариси (1939 – 1989)*. Львів: Вид-во Українського католицького університету. Т. 1.

Прах, Б. (2015b). *Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини. Біографічні нариси (1939 – 1950)*. Львів: Вид-во Українського католицького університету. Т. 2.

Романюк, І., Зінько, Ю. (2009). Ставлення держави до церкви на селі в 50-ті – середині 60-х рр. XX ст. *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*, 15 (2), 261–275.

Русначенко, А. (2002). *Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940 – 50-х роках*. Київ: Університетське видавництво «Пульсари».

Сергійчук, В. І. (2001). *Нескорена церква: подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*. Київ: Дніпро.

Pnytskyi, V., Kantor, N. (2018). Reprisals of the Soviet administration against families of insurgents in Karpatskyi krai of the OUN (1945 – 1954). *Східноєвропейський історичний вісник*, 7, 173–180.

REFERENCES

- Andruchiv I. O.** (2003). Diialnist «initsiatyvnoho komitetu» na Stanislavshchyni z pidhotovky Lvivskoho soboru (lypen 1945 – liutyi 1946 rr.) [Activities of the «Initiative Committee» in the Stanislav Region for the Preparation of the Lviv Council (July 1945 – February 1946)]. *Storinky voiennoi istorii Ukrainy*, 7 (2), 138–149. [in Ukrainian].
- Baran, V., & Danylenko, V.** (1999). *Ukraina v umovakh systemnoi kryzy (1946 – 1980 rr.)* [Ukraine in the conditions of systemic crisis (1946 – 1980)]. (Vol. 13). Kyiv: Alternatyvy. (Serii «Ukraina kriz viky») [in Ukrainian].
- Bilas Ya. I.** (2003). *Mytropolyt Andrei Sheptytskyi i problemy natsionalno-vyzvolnoho rukhu ukrainsiv* [Metropolitan Andrey Sheptytskyi and the Problems of the National Liberation Movement of Ukrainians]: Dys... kand. ist. nauk: 09.00.11 / Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy (Viddilennia relihiieznavstva). Kyiv. [in Ukrainian].
- Bilas, I.** (1994a). *Represyvno-karalna systema v Ukraini 1917 – 1953: suspilno-politychnyi ta istoriko-pravovyi analiz* [The repressive system in Ukraine in 1917 – 1953: Socio-political and historical-legal analysis]. (Vol. 1). Kyiv: Lybid: Viisko Ukrainy [in Ukrainian].
- Bilas, I.** (1994b). *Represyvno-karalna systema v Ukraini 1917 – 1953: suspilno-politychnyi ta istoriko-pravovyi analiz* [The repressive system in Ukraine in 1917 – 1953: Socio-political and historical-legal analysis]. (Vol. 2). Kyiv: Lybid: Viisko Ukrainy [in Ukrainian].
- Botsiurkiv, B.** (2005). *Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva i Radianska derzhava (1939 – 1950)* [Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State (1939 – 1950)]. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainського katolytskoho universytetu. [in Ukrainian].
- Viedenieiev, D.V., & Bystrukhin, H.S.** (2007). *Dvobii bez kompromisiv. Protyborstvo spetspidrozdiliv OUN ta radianskykh syl spetsoperatsii. 1945 – 1980-ti roky* [An Uncompromising Combat. The Opposition of Special Subdivisions of OUN with Soviet Special Operations Forces. 1945–1980]. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Voinalovych, V.** (2005). *Partiino-derzhavna polityka shchodo religii ta relihiinykh instytutsii v Ukraini 1940 – 1960-kh rokiv: politolohichnyi dyskurs* [Party-state policy towards religion and religious institutions in Ukraine in the 1940s – 1960s: a political science discourse]. Kyiv: Svitohliad. [in Ukrainian].
- Volynets, O. O.** (2003). *Funktsionuvannia Ukrainiskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy v konteksti derzhavno-tserkovnykh vidnosyn* [The Functioning of the Ukrainian Greek Catholic Church in the Context of State-Church Relations]: Dys... kand. filosof. nauk: / Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy, Kyiv. [in Ukrainian].
- Hurkina, S.** (2007). «Obraz syly dukhu»: hreko-katolytske dukhovenstvo Lvivskoi arkhieyparkhii pislia Druhoi svitovoi viiny i problema personifikatsii relihiinykh perekonan ta identychnosti [“The Image of the Power of Spirit”: the Greek Catholic Clergy of the Lviv Archeparchy after the Second World War and the Problem of Personification of Religious Beliefs and Identity]. *Ukraina moderna*, 11, 99–110. [in Ukrainian].
- Hurkina, S.** (2012). *Hreko-katolytske dukhovenstvo Lvivskoi arkhieyparkhii v umovakh peresliduvannia radianskoii vladoiu (1944 – 1950 rr.)* [The Greek Catholic Clergy of the Lviv Archeparchy under the Persecution of the Soviet Authorities (1944 – 1950)]: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / S. V. Hurkina; Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. Lviv. [in Ukrainian].
- Danylenko, V.** (2010). *Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.)* [Post-war Ukraine: essays on social history (second half

of the 1940s – mid-1950s)]. (Vol. 2 (3)). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V. (2011). Stvorennia ta diialnist u zakhidnykh oblastiakh URSS radianskykh paramilitarynykh formuvan (1944 – 1954 rr.) [Creation and activity of Soviet paramilitary formations in the western regions of the Ukrainian SSR (1944 – 1954)]. *Z arkhiviv VUChK – HPU – NKVD – KHB*, 2 (37), 47–82. [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V. (2012). Shtrykhy do pytannia borotby represyvo-karalnoi systemy proty hreko-katolytskoi tserkvy u Drohobyttskii oblasti URSS (1945 – 1953) [Sketches of the struggle of the repressive and punitive system against the Greek Catholic Church in the Drohobych region of the Ukrainian SSR (1945 – 1953)]. *Paradyhma sacrum & profanum u literaturi ta kulturi: Zbirnyk naukovykh prats*, 200–211. [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V. (2016). *Karpatskyi kraj OUN v ukrainskomu vyzvolnomu rusi (1945 – 1954)* [The OUN Carpathian region in ukrainian liberation movement (1945 – 1954)]. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V., & Haliv, M. (2009). Stvorennia ta diialnist vynyshchuvalnykh batalioniv v Drohobyttskii oblasti (1944 – 1948 rr.) [Creation and activity of extermination battalions in Drohobych region (1944–1948)]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 13, 195–230. [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V., & Hrynyk, L. (2022). *Hreko-katolytska tserkva ta ukrainskyi vyzvolnyi rukh u povoiennii diisnosti. Zakhidni zemli Ukrainy u pershi pisliavoienni roky (1944 – 1953): povsiakdenne zhyttia* [The Greek Catholic Church and the Ukrainian liberation movement in post-war reality. Western lands of Ukraine in the first post-war years (1944 – 1953): everyday life]. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 319–336. [in Ukrainian].

Kentii, A. (1999). *Narys borotby OUN-UPA v Ukraini (1946 – 1956 rr.)* [An outline of the struggle of OUN-UPA in Ukraine (1946 – 1956)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Kyrychuk, Yu. (2003). *Ukrainskyi natsionalnyi rukh 40 – 50-kh rokiv XX stolittia: ideolohiia ta praktyka* [Ukrainian Nationalist Movement of 1940s – 1950s: Ideology and Practice]. Lviv: Dobra sprava [in Ukrainian].

Lysenko, O. Ye. (1998). *Tserkovne zhyttia v Ukraini. 1943 – 1946 r.* [Church life in Ukraine. 1943 – 1946]. Kyiv. [in Ukrainian].

Likvidatsiia UHKts. (2006a). *Likvidatsiia UHKts (1939 – 1946). Dokumenty radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky* [Liquidation of the UGCC (1939 – 1946). Documents of the Soviet State Security Bodies]. T. 1. K.: PP Serhiichuk M. I. [in Ukrainian].

Likvidatsiia UHKts. (2006b). *Likvidatsiia UHKts (1939 – 1946). Dokumenty radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky* [Liquidation of the UGCC (1939 – 1946). Documents of the Soviet State Security Bodies]. T. 2. K.: PP Serhiichuk M. I. [in Ukrainian].

Marchuk, V. V. (2001). *Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva. Istorychnyi narys* [Ukrainian Greek Catholic Church. Historical Sketch]. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

Mytropolyt Andrei Sheptytskyi. (2005). *Mytropolyt Andrei Sheptytskyi u dokumentakh radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky (1939 – 1944 rr.)* [Metropolitan Andrey Sheptytsky in the documents of the Soviet state security bodies (1939 – 1944)]. Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka. [in Ukrainian].

Prakh, B. (2012). Represii suproty hreko-katolytskoho dukhovenstva Peremyskoi yeparkhii ta Apostolskoi administratsii Lemkivshchyny (1939 – 1947) [Repressions against the Greek Catholic clergy of the Peremysh Diocese and the Apostolic Administration of the Lemkivshchyna (1939 – 1947)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Istorychne relihiieznavstvo*, 7, 204–214. [in Ukrainian].

Prakh, B. (2015a). *Dukhovenstvo Peremyskoi yeparkhii ta Apostolskoi administratsii Lemkivshchyny. Biohrafichni narysy (1939 – 1989)* [The clergy of the Peremysh Diocese and the Apostolic Administration of the Lemkivshchyna. Biographical essays (1939 – 1989)]. Lviv: Vyd-vo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. T. 1. [in Ukrainian].

Prakh, B. (2015b). *Dukhovenstvo Peremyskoi yeparkhii ta Apostolskoi administratsii Lemkivshchyny. Biohrafichni narysy (1939 – 1950)* [The clergy of the Peremysh diocese and the Apostolic administration of the Lemko region. Biographical essays (1939 – 1950)]. Lviv: Vyd-vo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. T. 2. [in Ukrainian].

Romaniuk, I., & Zinko, Yu. (2009). Stavlennia derzhavy do tserkvy na seli v 50-ti – seredyni 60-kh rr. XX st. [The state's attitude towards the church in the countryside in the 50s – mid-60s of the 20th century] *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*, 15 (2), 261–275. [in Ukrainian].

Rusnachenko, A. (2002). *Narod zburenyi: Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini y natsionalni rukhy oporu v Bilorusii, Lytvi, Latvii, Estonii u 1940 – 50-kh rokakh* [The Revolted People: National liberation movement in Ukraine and national resistance movements in Belarus', Lithuania, Latvia, and Estonia in the 1940s – 1950s]. Kyiv: Universytetske vydavnytstvo «Pulsary» [in Ukrainian].

Serhiichuk, V. I. (2001). *Neskorena tserkva: podvyzhnytstvo hreko-katolykiv Ukrainy v borotbi za viru i derzhavu* [The Unconquered Church: The Asceticism of the Greek Catholics of Ukraine in the Struggle for Faith and State]. Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V., & Kantor, N. (2018). Reprisals of the Soviet administration against families of insurgents in Karpatskyi krai of the OUN (1945 – 1954). *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*, 7, 173–180. [in English].